

Norut Tromsø
Rapport nr.: 11/2012
ISSN 1890-5226
ISBN 978-82-7492-263-1

BARNEHAGESATSINGEN I FISKESPRELL

EN KVALITATIV EVALUERING

Arild Buanes

Norut Tromsø
2012

Prosjektnavn Evaluering av Fiskesprell		Prosjektnr 4664
Oppdragsgiver(e) Norges Sjømatråd		Oppdragsgivers ref
Rapportnr 11/2012	Dokumenttype rapport	Status åpen
ISSN 1890-5226	ISBN ISBN 978-82-7492-263-1	Ant sider 37
Prosjektleder Arild Buanes	Signatur	Dato 18.06.2012
Forfatter (e) Arild Buanes		
Tittel Barnehagesatsingen i Fiskesprell – en kvalitativ evaluering		
<p>Resyme</p> <p>Fiskesprell er et offentlig kostholdsprosjekt med fokus på å øke fiske- og sjømatkonsumet hos barn og unge. Barnehagesatsingen i Fiskesprell startet i 2007 som et pilotprosjekt i 3 fylker. Fra 2008 har alle fylker hatt anledning til å delta. Ved utgangen av barnehageåret 2011-12 har ansatte i nær 40% av landets barnehager vært på Fiskesprellkurs. Prosjektet har et nasjonalt sekretariat og fylkeskontakter i alle fylker. Evalueringen viser stor variasjon i hvordan Fiskesprell institusjonelt er forankret i bredere kostholds- og folkehelsearbeid i fylkene, og også betydelig variasjon i det konkrete arbeidet med rekruttering av barnehager til deltakelse i Fiskesprell.</p> <p>Evalueringen dokumenterer også fylkeskontaktens forslag til videreutvikling av Fiskesprell, basert på erfaringer etter noen år med praktisk prosjektarbeid.</p>		
Emneord Sjømat, fisk, kosthold, folkehelse		
Noter		
Postadresse: Norut Tromsø Postboks 6434 Forskningsparken, 9294 Tromsø Telefon: 77 62 94 00 Telefaks: 77 62 94 01 E-post: post@norut.no		

Forsidefoto: Rune Stoltz Bertinussen. Copyright Norges sjømatråd.

FORORD

Styringsgruppen for Fiskesprell ga våren 2012 Norut Troms i oppdrag å evaluere barnehagesatsingen i prosjektet Fiskesprell – et nasjonalt kostholdsprosjekt forankret i Helse- og omsorgsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Norges sjømatråd. Denne del av Fiskesprell-prosjektet er i hovedsak rettet mot å tilby ansatte i landets barnehager et en-dags teoretisk og praktisk kurs for – med basis i nasjonale kostholdsråd – å øke konsumet av fisk og sjømat blant barn. Prosjektet er organisert med fylkeskontakter i hvert fylke (og i Oslo kommune).

Evalueringen fokuserer på prosjektets organisatoriske og institusjonelle forankring i fylkene, og på samarbeid med kommunene og barnehagene.

Forfatteren takker oppdragsgiver ved Lisbeth Bjørvig Hansen og Kari-Anne Johansen for god dialog om prosjektet, og de som er engasjerte i Fiskesprell i fylkene for å ha satt av tid til telefonintervjuer.

Arild Buanes
Tromsø, 18.06.2012

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD.....	V
INNHOLDSFORTEGNELSE	VII
1. Overordnet beskrivelse av Fiskesprell-prosjektet.....	3
1.1. Historisk riss.	3
1.2. Innholdet i Fiskesprell-prosjektets barnehagesatsing	4
1.3. Økonomiske rammer for barnehagesatsingen i Fiskesprell	4
1.4. Fiskesprell – mer enn barnehager	5
1.5. Hovedtrekk i organiseringen.....	5
1.6. Noen hovedtall i prosjektutviklingen.....	6
2. Om evalueringen.....	7
3. Utgangspunkt – nullpunktsanalysen 2008	8
3.1. Mat i barnehagene – også sjømat?.....	9
4. Fiskesprell – hovedtrekk ved organiseringen i fylkene.	11
4.1. Hovedtrekk i fylkeskontaktens organisasjonmessige plassering. ..	11
5. Ernæring på regionalt nivå – samarbeid og planverk.	13
6. Rekruttering av barnehager til Fiskesprellkurs.....	16
6.1. Rekruttering: Et mønster i variasjonen?	22
6.2. Hvordan bedre rekrutteringen der det oppleves som et behov?.....	24
7. Fiskesprellkursene – hovedtrekk og tilbakemeldinger.	25
8. Kursholdere.....	26
9. Fylkeskontaktens vurderinger av kontakten mot Fiskesprell- sekretariatet.....	30
10. De økonomiske rammene for Fiskesprell i fylkene.....	32
11. Forbedringspunkter sett fra fylkeskontaktene	33
12. Hvor lenge et prosjekt?.....	36
13. Oppsummering.....	37

1. Overordnet beskrivelse av Fiskesprell-prosjektet.

Innledningsvis vil vi gi en kortfattet presentasjon av hovedtekkene i Fiskesprell-prosjektet, med fokus på historikk/prosjektutvikling, rammer og organisering.

1.1. Historisk riss¹.

Sjømatnæringen har, siden daværende Eksportutvalget for fisk (EFF) fikk ansvaret for hjemmemarkedet i 1995, prioritert holdningsskapende arbeid not barn, unge og småbarnsfamilier. I siste halvdel av 1990-tallet etablerte Eksportutvalget samarbeid med enkelte salgslag, det daværende Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, samt Landslaget for lærere i heimkunnskap. Inspirasjonskurs for heimkunnskapslærere var et sentralt element, og fra 1998 ble piloten ”Fisk i 100” lansert i fem fylker. To år senere ble dette et landsdekkende prosjekt rettet mot ungdomstrinnet (9. klasse).

Da regjeringen i 2006 startet utarbeidelsen av Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen 2007-2011, samarbeidet EFF med Fiskeri- og kystdepartementet for å fremme tiltak i handlingsplanen som kunne øke konsumet av fisk og sjømat blant barn og unge. Noen sentrale saksforhold bak denne satsingen var:

- generell nedgang i sjømatkonsumet
- barn og unge spiser vesentlig mindre fisk enn godt voksne
- økt forbruk av både mager og fet fisk vil ha positive helseeffekter

Denne erkjennelsen førte til at Handlingsplanen hadde følgende tiltak (1.3.):

”Gjennomføre kampanje for å fremme forbruket av fisk og annen sjømat.”

For å realisere dette tiltaket samarbeidet EFF, FKD og HOD om å lansere et Sjømatprosjekt, og i 2007 hadde prosjektet et budsjett på 3 millioner kroner. I tillegg til de tre nevnte partene er NIFES og Helsedirektorat med i en prosjektgruppe, og prosjektet er forankret som et offentlig kostholdsprosjekt.

Blant annet på bakgrunn av Handlingsplanen reviderte Helsedirektoratet ”Retningslinjer for mat og måltider i barnehagen” (2007), og utga veiledningsmateriell som tar utgangspunkt i at barnehagen både er en pedagogisk og helsefremmende institusjon. Retningslinjene er forankret i forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v. – jfr. merknad til forskriftens § 11 Måltid, hvor det fremgår at helsemyndighetenes retningslinjer bør ligge til grunn for arbeidet med mat og måltider i barnehagen. Barnehagens arbeid med helse, måltider, kosthold og hygiene er også nedfelt i barnehageloven og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, som fastslår at barnehagen skal være en helsefremmende arena.

¹ Denne framstillingen bygger på notatet ”Utviklingen i Fiskesprell” (datert 07.02.2012) fra Fiskesprell-sekretariatet.

Fiskesprell-prosjektet startet med tre pilotfylker (Telemark, Nord-Trøndelag, Rogaland) i barnehageåret 2007-08, og etter en positiv evaluering av piloten fikk alle landets fylker tilbud om å bli med fra høsten 2008. Arbeidet skulle forankres i fylkenes Partnerskap for folkehelse, noe som ble mulig ved at HOD og Helsedirektoratet er med i prosjektet. En viktig ambisjon med denne løsningen var å sikre forankring og langsiktighet i arbeidet.

1.2. Innholdet i Fiskesprell-prosjektets barnehagesatsing

Det konkrete innhold i prosjektet, som etter hvert fikk navnet Fiskesprell, var å gjennomføre endagskurs for barnehageansatte. Kursene omfatter en teoretisk del om ernæring og helse, med vekt på fisk og sjømat, samt en praktisk del med praktisk matlaging på kjøkken. Prosjektsekretariatet har utviklet veilednings- og inspirasjonsmaterieell til både ansatte og barn i barnehagene.

Materiellet finnes i opptrykk, og distribueres prosjektets fylkeskontakter, og videre til kursholdere/barnehager. Det er også tilgjengelig fra prosjektets nettsider www.fiskesprell.no, og omfatter pr. dato:

Veiledning for de ansatte i barnehagen

Er utviklet spesielt for Fiskesprell og gir tips og råd til de ansatte om hvordan ta i bruk sjømat i barnehagen og forslag til retter.

Jonas og Sara på skattejakt

Er en illustrert bok for barna i barnhagen. Gjennom denne får de kunnskap om hvor fisken kommer fra og noen morsomme sanger og leker.

Fiskeplansje

Er en populær plakat som barnehagene kan henge på veggen for å lære navn på ulike fisker

Fakta om fisk

Er et hefte med fakta om ulike norske fiskearter.

Diverse oppskriftshefter

Nyttige i barnehagen og fine å dele ut til foreldre som ønsker det.

1.3. Økonomiske rammer for barnehagesatsingen i Fiskesprell

I utgangspunktet får hvert fylke tildelt 100 000 kroner pr. år, og skal da gjennomføre 4 kurs med 20 barnehageansatte på hvert kurs. Støtten skal dekke kostnader (honorar og evt. reisekostnader) til kursholdere (typisk: ernæringsfysiolog og kokk), råvarer og evt. leie av lokaler. Fylker som klarer å rekruttere flere barnehager og dermed avhold flere kurs, har mulighet til å søke om tilleggsbevilgninger.

1.4. Fiskesprell – mer enn barnehager

Denne evalueringen fokuserer på barnehagesatsingen i prosjektet, men som en del av konteksten er det viktig å kjenne til at Fiskesprell etter hvert har utviklet seg til også å omfatte et bredere sett av satsingsområder:

- *Fiskesprell i barneskolen* inngår som et tilbud i forbindelse med mat- og helsefaget for 6.-trinnet.
- *Fiskesprell i ungdomskolen* inngår som et tilbud i forbindelse med mat- og helsefaget for 9.-trinnet
- *Fiskesprell i førskolelærerutdanningen* Alle lærestedene får tilbud om et gratis heldagskurs bestående av en teoretisk og en praktisk del.
- *Fiskesprell i allmennlærerutdanningen* Alle lærestedene som tilbyr mat- og helsefaget som en del av allmennlærerutdanningen får tilbud om et gratis heldagskurs bestående av en teoretisk og en praktisk del.
- I mer direkte tilknytning til barnehagesatsingen inviterer *Fiskesprell* barnehager og skoler til å søke økonomisk støtte til arrangement der det serveres sjømat til foreldre/foresatte.

Barnehagesatsingen i prosjektet må dermed forstås som et av flere element som direkte eller indirekte retter seg mot barn og unge.

1.5. Hovedtrekk i organiseringen

Fiskesprell har et sekretariat som er lokalisert i Norges sjømatråd i Tromsø, men Fiskesprell er ikke en ordinær del av Sjømatrådets virksomhet, og de ansatte i Fiskesprellsekretariatet er ikke tilordnet Sjømatrådets ordinære markedsgrupper. I hvert fylke har Fiskesprell en kontaktperson, som regel koblet opp mot fylkeskommunenes folkehelsearbeid, men den konkrete organisasjonsmessige plassering varierer, og vil for hvert fylke fremgå av den mer detaljerte presentasjonen i denne rapporten. Ikke minst er variasjonen stor i hvordan fylkeskontaktene har lagt opp arbeidet mot barnehagene.

1.6. Noen hovedtall i prosjektutviklingen

Tabell 1 viser utviklingen i prosjektdeltakelse over de fire første barnehageårene (pilotår og tre ordinære prosjektår) i prosjektperioden.

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	Totalt
Antall barnehageansatte	180	1229	1925	1231	4565
Antall andre deltakere		95	200	106	401
Antall barnehager	90	552	792	557	1991

TABELL 1 ANTALL DELTAKERE/BARNEHAGER FORDELT PÅ ÅR. KILDE: FISKESPRELLSEKRETARIATET

I og med at rapporteringen foregår i etterkant av barnehageåret, foreligger ikke tallene for 2011/12 pr. dato, men sekretariatet oppgir et estimat i intervallet mellom de to foregående år. Dette innebærer at etter inneværende barnehageår, så vil rundt 2500 barnehager ha deltatt i Fiskesprell pr medio 2012. Til sammenligning har det samlede antall barnehager i Norge de senere år ligget rundt 6500 (fra 6700 i 2008 til 6466 i 2011). Tabell 1 er imidlertid ikke korrigert for at barnehager som har deltatt senere år også kan ha vært med tidligere. Omfanget av slike ”gjengangere” er ikke kjent, og vi har dermed ikke sikre tall for antall unike barnehager som har deltatt. Denne usikkerheten er i seg selv ikke et problem for prosjektet – turnover i stillinger eller ønsker om å involvere flere avdelinger i en barnehage kan være viktig for å realisere prosjektets mål. Intervjuene med fylkeskontaktene etterlater ikke inntrykk av at gjenganger-innslaget er særlig stort, og det er rimelig å anta at Fiskesprell har nådd vel 35% rundt av landets barnehager.

2. Om evalueringen

Denne evalueringen er utført av Norut på oppdrag fra Fiskesprellsekretariatet. Oppdragsgiver har ønsket at tilnærmingen skal være kvalitativ, med vekt på å bruke intervjuer med fylkeskontaktene² for å bygge på de erfaringer, vurderinger og refleksjoner fylkeskontaktene over prosjektperioden har samlet. En sentral motivasjon har vært å få et bilde av hvordan den konkrete organisering faktisk er i fylkene – det gjelder internt i fylkeskommunene³, i samarbeidet mellom fylkeskommunene og andre folkehelseaktører i regionen, i relasjonene til kommunene (med særlig vekt på folkehelsekoordinatorene og barnehageansvarlige) og til barnehagene.

Evalueringen er gjennomført på basis av intervjuer med fylkeskontaktene (18), enkelte kursholdere (x), samt gjentatte samtaler med Fiskesprellsekretariatet. Intervjuene med fylkeskontaktene har bygd på en intervjuguide som har hatt følgende fokusområder:

- Kort riss av prosjektutviklingen i fylket, organisering, eventuelle korsveier/vegvalg underveis
- Fylkeskontaktens utdannings- og yrkesbakgrunn
- Hovedtrekk i prosjektets involvering av kommuneorganisasjonen
- Hovedtrekk i prosjektets arbeid mot barnehagene (rekruttering, læring)
- Fylkeskontaktens vurdering av prosjektsekretariatet
- Forslag til videreutvikling / forbedringspunkter

Intervjuene har blitt avrundet med en åpen bolk, hvor hun/han er bedt om å trekke fram vesentlige momenter som ikke har blitt berørt (tilstrekkelig) tidligere i intervjuet. Selv om prosjektets ambisjon har vært å forankre Fiskesprell i fylkenes folkehelsearbeid, varierer fylkeskontaktens organisasjonsmessige plassering, så vel som deres fartstid i prosjektet. Dette gjør også at deres involvering i – og kjennskap til – plan- og strategiarbeid både på overordnet nivå (eks. regional planstrategi) og på folkehelsefeltet, varierer. Det har ikke ligget i prosjektevalueringens mandat å evaluere helheten i fylkenes folkehelsesatsing, men å vise til denne der informantene har gjort det relevant. Noen hovedtrekk i fylkeskommunenes overordnede planverk med relevans for ernæring og folkehelse er samlet i et eget vedlegg til rapporten⁴.

² Vi har forholdt oss til den epostbaserte distribusjons- og adresseliste Fiskesprellsekretariatet brukte for å informere om evalueringen, datert 18.04.2012.

³ I Agderfylkene ligger prosjektet hos fylkesmannen, og i Oslo kommune ligger det i Helseetaten. Når teksten i generelle ordelag omtaler forholdet mellom fylkeskommune og kommuner er dette en språklig forenkling som langt på veg er parallell til forholdet fylkesmann – kommune (Agder), eller Helseetaten – bydelene (Oslo).

⁴ Disse bygger på fylkeskommunenes nettsider, og er dermed ikke mer à jour enn nettsidene.

3. Utgangspunkt – nullpunktanalysen 2008

Fiskesprell gjennomførte i 2008 en nullpunktanalyse for å etablere et kunnskapsgrunnlag om barnehagene og deres bruk av fisk og sjømat på det tidspunkt hvor piloten hadde gått et år i tre fylker, og man var i ferd med å lansere Fiskesprell som et nasjonalt prosjekt.

Man fikk svar fra 363 barnehager⁵, som fordelte seg slik:

	Antall	prosent
Akershus	28	7,7
Buskerud	46	12,7
Finnmark	23	6,3
Hordaland	32	8,8
Møre og Romsdal	30	8,3
Nordland	24	6,6
Nord-Trøndelag	15	4,1
Oslo	30	8,3
Rogaland	13	3,6
Sogn og Fjordane	41	11,3
Sør-Trøndelag	1	0,3
Telemark	29	8,0
Troms	35	9,6
Vest-Agder	4	1,1
Vestfold	12	3,3
Total	363	100,0

TABELL 2 FYLKESVIS FORDELING AV SVAR (BARNEHAGER). NULLPUNKTANALYSE 2008.

Svarene fordelte seg på 63% offentlige og 37% private barnehager. 97,2% oppga at de serverer kald og/eller varm mat i barnehagen i løpet av uka. Matserveringen fordelte seg slik på ulike måltider:

Frokost

Hver dag	141	47,3
3-4 dager i uken	3	1,0
1-2 dager i uken	4	1,3
Sjeldnere	24	8,1
Aldri	126	42,3
Total	298	100,0

⁵ Ikke alle har besvart alle spørsmål, så enkelte spørsmål har dermed lavere N enn dette.

Kald lunsj

Hver dag	104	30,8
3-4 dager i uken	173	51,2
1-2 dager i uken	42	12,4
Sjeldnere	11	3,3
Aldri	8	2,4
Total	338	100,0

Varm lunsj

Hver dag	6	1,9
3-4 dager i uken	11	3,4
1-2 dager i uken	193	60,3
Sjeldnere	95	29,7
Aldri	15	4,7
Total	320	100,0

Middag

Hver dag	3	1,1
3-4 dager i uken	6	2,2
1-2 dager i uken	104	37,4
Sjeldnere	102	36,7
Aldri	63	22,7
Total	278	100,0

Mat ute / på tur

Hver dag	15	4,6
3-4 dager i uken	23	7,1
1-2 dager i uken	151	46,3
Sjeldnere	128	39,3
Aldri	9	2,8
Total	326	100,0

3.1. Mat i barnehagene – også sjømat?

91,2% av barnehagene oppgir at fisk og sjømat inngår i maten som serveres, mens de øvrige 8,8% aldri bruker fisk/sjømat. Når respondentene blir bedt om angi hva slags sjømat som blir servert, er følgende et utvalg av de oftest nevnte: makrell i tomat, kaviar, fiskeboller fiskekaker, fiskepinner.

Poenget med denne tabellariske presentasjonen er ikke å legge opp til en mer omfattende kvantitativ analyse, men å gi et bilde av den variasjonen barnehagebarn og -ansatte i Norge møter i sin hverdag. Variasjonen i barnehagenes matservering (omfang, hyppighet, innhold) er selvsagt også et sentralt utgangspunkt for implementeringen av en prosjekt som Fiskesprell.

Selv om prosjektinnholdet er rimelig entydig definert, implementeres Fiskesprell gjennom ulike strukturer i fylkene (den regionale organiseringen av Fiskesprell, og indirekte også når det gjelder ernæringsdelen av folkehelsearbeidet), og det lanseres overfor en variert barnehagepopulasjon med stor variasjon i matserveringen.

4. Fiskesprell – hovedtrekk ved organiseringen i fylkene.

Fylkeskontaktene fremgår av nettsiden til Fiskesprell (fiskesprell.no), og er pr. dato:

Fylke	Kontaktperson	Stilling
Akershus	Kristina Dignes	Seksjon kultur, frivillighet og folkehelse
Aust- og Vest-Agder	Solveig Pettersen Hervik*	Rådgiver folkehelse, Fylkesmannen Aust-Agder
Buskerud	Åse Marit Hovden	Folkehelserådgiver
Finnmark	Juli Anne Staven	Rådgiver folkehelse og friluftsliv
Hedmark	Elisabeth Skarderud	Prosjektleder, strategisk stab
Hordaland	Gurid S. Ihler	Rådgiver Næringsseksjonen
Møre og Romsdal	Ann Helene Skare	Rådgiver folkehelsearbeid
Nordland	Kari Hege Mortensen	Rådgiver folkehelse
Nord-Trøndelag	Guri Wist	Folkehelserådgiver
Oppland	Ane Bjørnsgaard	Folkehelsekoordinator
Oslo	Vigdis Brit Skulberg	faglig leder, Helseetaten, Oslo kommune
Rogaland	Elisabeth Wallace Haaland	Rådgiver folkehelse
Sogn og Fjordane	Gry Tokvam	Selvstendig næringsdrivende, Tokvam Mat
Sør-Trøndelag	John Tore Vik	Folkehelsekoordinator
Telemark	Jorunn Borge Westhrin	Leder Helsefremmende barnehager og skoler i Telemark
Troms	Helga Anette Melhus	Rådgiver folkehelse
Vestfold	Anne Wang-Nilsen	Selvstendig næringsdrivende, undervisninggr
Østfold	Elsie Brenne	Folkehelserådgiver

* I Agder har Anne Kari Thomassen overtatt funksjonen fra jan 2012.

4.1. Hovedtrekk i fylkeskontaktens organisasjonsmessige plassering.

Vi ser at langt de fleste har en organisasjonsmessig forankring i fylkeskommunenes folkehelsearbeid, samtidig som folkehelsearbeidet er noe ulikt organisert i fylkeskommunenes avdelingsstrukturer. I Vestfold og Sogn og Fjordane er selvstendig næringsdrivende innen matfaglig undervisning engasjert av fylkeskommunene i denne funksjonen, mens Agderfylkene skiller seg ut ved å være den eneste region hvor Fiskesprell pr. dato blir håndtert gjennom fylkesmannsembetet. I flere fylker har Fiskesprell tidligere vært lagt til fylkesmannen, men i lys av lov om folkehelsearbeid i fylkeskommunene og nå senest ny folkehelselov, er dette i alle fylker bortsett fra Aust- og Vest-Agder flyttet over til fylkeskommunene. Da fylkeskommunene på Agder ble forespurt om å overta ansvaret for Fiskesprell, ønsket de ikke det av kapasitetshensyn, og Fylkesmannen (i begge fylkene) ønsket ikke å legge ned prosjektet og valgte da å videreføre det innen sitt system.

Fiskesprell i Oslo skiller seg rimeligvis ut ved at det ikke er et regionalt ledd som forholder seg til barnehager i kommuner, men helseetaten i kommunen som forholder seg til bydeler og barnehagene i bydelene.

Det er også et hovedtrekk at fylkeskontaktene i de aller fleste fylkene er alene om å håndtere Fiskesprell på regionalt nivå.

5. Ernæring på regionalt nivå – samarbeid og planverk⁶.

5.1. Samarbeid med andre folkehelseaktører regionalt

I noen fylker er det fungerende ressursgrupper (RG) for ernæring (evt. i kombinasjon med andre innsatsområder innen folkehelsefeltet), mens reorganiseringer de senere år har ført til at slike grupper har blitt lagt ned/nedprioritert i flere fylker. Her vil vi ikke dokumentere situasjonen i samtlige fylker, men gi noen eksempler for å vise hvor ulike ressurser det er i de regionale omgivelsene til Fiskesprell (og for så vidt kostholdsarbeidet mer allment).

I Østfold er det en ressursgruppe for ernæring og fysisk aktivitet, hvor fylkeskontakten for Fiskesprell er leder, og Fiskesprell er et av tiltakene i handlingsplanen.

I Oslo kommune er fylkeskontakten leder for ernæringsgruppa i Helseetaten.

I Telemark har det vært en kostholdsgruppe drevet av fylkesmannen, som involvert fylkesmann, fylkeskommune, en helsesøster, og Høgskolen i Telemark. Fylkesmannen bestemte at de ikke skulle ha den rollen, og gruppa ble lagt ned. Fylkeskontakten understreker at den gruppa var nyttig og betydde mye for kostholdsarbeidet, og uttrykker håp om at en slik gruppe skal kunne etableres på nytt.

I Troms har man en handlingsplan for fysisk aktivitet og folkehelse, og der er ressursgruppe for ernæring tematisert bl.a. i et eget tiltak (nr.27). Fylkeskontakten angir at man har tre ressursgrupper (tobakk, fysisk aktivitet, ernæring), og at aktiviteten de siste to årene har vært lav, dels grunnet diskusjoner om reorganisering, og dels som følge av permisjon (ledende tannpleier).

I Nord-Trøndelag har det ikke vært egen ressursgruppe på ernæringsområdet (men en på tobakk).

I Møre og Romsdal sier fylkeskontakten (som en av få fylkeskontakter med ren administrativ utdanningsbakgrunn):

”Vi har en ressursgruppe ernæring. Etter at øremerka tilskudd falt bort har mange fylker lagt ned den ressursgruppa. Vi har den fortsatt. Den driftes av meg og ho som jobber med folkehelse hos fylkesmannen - vi samarbeider veldig tett. Det er en gruppe som (...) diskuterer, og det er med på å løfte dette med ernæring (...) Ressursgruppa er viktig, jeg har sagt at hvis vi ikke har den synes

⁶⁶ De fylkesvise beskrivelsene her er basert på intervjuer med fylkeskontaktene. Oversikt over planverket med relevans for folkehelsearbeidet er samlet i eget vedlegg.

jeg det blir vanskelig å holde på med dette for da har jeg ingen fagfolk å forhold meg til, og det er jeg avhengig av.”

Disse eksemplene belyser variasjonen av hvilke formaliserte ressurser den regionale Fiskesprell-kontakten har i sine omgivelser på regionalt nivå når det gjelder kostholdsdelene av folkehelsearbeidet.

Utover ressursgrupper for ernæring, er det etablert samarbeid med den offentlige tannhelsetjenesten i Hordaland; Det er samarbeid med tannhelsetjenesten i Hedmark; i Rogaland er tannhelseledere med på kursene; mens i Telemark var tannhelsetjenesten tidligere med på inspirasjonskvelder i forkant av fiskesprellkurs, men ”*de følte selv at de ikke hadde å mye der å gjøre og forsvant*”. I de fleste fylkene synes ikke tannhelsetjenesten å være sterkt koblet opp mot Fiskesprell, og også i Nord-Trøndelag hvor fylkeskontakten jobber i ”Avdeling for tannhelse og folkehelse” er tannhelse pr i dag i liten grad koblet på Fiskesprell, men:

”nå har vi etter hvert laga en handlingsplan for folkehelsearbeidet i Nord-Trøndelag, og der er jo tannhelse sin bolk kobla opp mot kosthold og veiledning på generell og individuell basis gjennom tannpleierne og tannlegene sin funksjon, men sånn direkte i forhold til barnehagene og Fiskesprell så har de ikke vært involvert.”

Hovedbildet er altså at der tannhelsetjenesten er inne, er det primært i forhold til et mer generelt og overordnet ernæringsfelt, snarere enn til Fiskesprell som konkret prosjekt.

Det er ulikheter mellom fylkene når det gjelder organisering av rammeverket rundt relasjonene mellom fylkeskommunene, fylkesmennene, regionale helse- og kompetanseinstitusjoner og kommunene. De fleste fylkeskontaktene viser til ulike partnerskap på folkehelsefeltet, mens man i Agderfylkene hadde ”*et felles partnerskap i Aust- og Vest-Agder helt til 2009 (...). Så ble det lagt ned og så har en forsøkt å finne en ny modell å jobbe sammen på, som for så vidt er ferdig spikra, men som ikke er så tett som den var tidligere*”. Konkret kommer disse endringene til uttrykk gjennom samarbeidsavtaler om folkehelse mellom fylkeskommunen og kommunene i Aust-Agder, mens det i Vest-Agder inngår i bredere regionalpolitiske samarbeidsavtaler. Sett fra Fiskesprell-kontaktene (hos fylkesmannen) i Agder var restruktureringen uttrykk for et ønske i fylkeskommunene om å politisere folkehelsefeltet gjennom en regional plan for folkehelse, men hvor ”*ernæring ikke er et mål i seg selv*”.

Selv om folkehelsearbeidets plass i den fylkeskommunale virksomhet er styrket gjennom lovrevisjoner de senere år, er det også enkelte som tar til orde for å betrakte kostholdsarbeidet i barnehager (og skoler) som noe som bør betraktes som iverksetting av nasjonal politikk, og som i den forstand burde høre hjemme ”i linja” for fylkesmennenes oppfølging av nasjonal politikk. Dette kommer til uttrykk i Agder, hvor Fiskesprell fremdeles koordineres regionalt fra fylkesmannsembetet, men også i Sør-Trøndelag:

”Det bør vurderes om Fiskesprell burde legges til barnehageansvarlig hos fylkesmannen – på oppvekstsida. Det burde vært der. Fiskesprell har vist seg bra, og bør ikke være et prosjekt eller utviklingstiltak, men inn i strukturene, inn i linja.”

Denne type resonnement handler egentlig om to ting – om rutinisering, og om institusjonell forankring på regionalt nivå. I lys av senere tids lovendringer, som forankrer folkehelsearbeidet sterkere i kommuner og fylkeskommuner, og som har sin parallell i at Fiskesprell i en rekke fylker er flyttet over fra fylkesmannen til fylkeskommunene, synes det lite aktuelt å reise spørsmålet om å reversere den institusjonelle forankringen.

Rutiniseringsspørsmålet lar seg vanskelig avgrense til Fiskesprell og dets målsetning om økt konsum av fisk og sjømat blant barn og unge. Det må snarere forstås som et innspill i en større diskurs om for eksempel obligatorisk skolemat (og ditto i barnehagene).

6. Rekruttering av barnehager til Fiskesprellkurs.

Kjernen i Fiskesprells barnehagesatsing er kursing av barnehagepersonell i håndtering og bruk av fisk og sjømat som del av barnehagenes matserving, og dermed bidra til å øke barns konsum av slik mat – noe som er anbefalt gjennom nasjonale ernæringsråd. Den avgjørende forutsetning for å kunne gjennomføre slike kurs er da selvsagt å finne, og evt. motivere/inspirere, barnehager som ønsker å sende ansatte på disse kursene. Fiskesprell-prosjektet må da, sentralt og via sine fylkeskontakter, informere om kurstilbudene, og ha et system for påmelding.

Prosjektets fylkeskontakter kan nå barnehagene langs flere kanaler, og intervjumaterialet viser at det er to hovedstrategier: gjennom kommunene, eller direkte mot den enkelte barnehage. Som vi vil se, er det imidlertid noen av fylkeskontaktene som har valgt å bruke et bredt repertoar av kommunikasjons- og rekrutteringsstrategier for å mobilisere barnehagene til kursdeltakelse.

Østfold har vært med på Fiskesprell i tre år, og første året sendte fylkeskontakten brev i posten til barnehagene, ”*men det tar fryktelig mye tid, og er relativt dyrt.*” Derfor har hun de to siste årene sendt epost til kommunenes postmottak, samt til barnehagene, og for øvrig gjennom de nettverkene fylkeskontakten ahr mot kommuner og barnehager: ”*Vi har deltakelse fra så godt som alle kommuner, så jeg har grunn til å tro at mailen har kommet fram*”.

I Akershus er det praktiske rundt kursene satt ut til Høgskolen i Oslo og Akershus, og fylkeskontakten sier: ”vi kjøper en tjeneste, og de følger opp det Fiskesprell sier de skal gjøre. Vi forventer at de som partner forvalter det bra”. Men når det gjelder informasjon har fylkeskontakten formidlet kursinformasjon til folkehelsekoordinatorene i kommunene, og at det også er formidlet til barnehagene, med basis i lister som fylkesmannen har. Fylkeskontakten ser ikke noen sammenheng med den prosentvise stillingsandelen for folkehelsekoordinator i kommunene: ”*Fiskesprell er basert på at barnehagene ønsker kompetansen...man har generelt i det norske samfunnet et fokus på kosthold, og de som jobber i barnehagene er i utgangspunktet interesserte i å ha et godt tilbud til sine barn, og det er noe som passer med kompetanseheving*”.

I Oslo, som avviker i forhold til hovedmodellen i de ordinære fylkene i egenskap av hovedstadskommune med 15 bydeler, har Fiskesprell-kontakten valgt en svært bred kommunikasjonsstrategi:

Det er alltid en utfordring å nå fram med informasjon. Det vi alltid gjør, er informasjon til bydel og bydelsdirektør og ber om at info blir spredt videre til barnehagene i bydelen. Da er det også viktig å presisere at det handler om både kommunale og private barnehager. Da er vi avhengig av at systemet i bydelen fungerer, at informasjonen blir spredt videre. I tillegg har vi kontaktpersoner i bydelen knytta til tema mat i barnehagen - de har vi sendt

informasjon til og bedt de om å videreformidle som best de kan. Vi har bedt om å få kontakter for folkehelseplanen i alle bydeler, kontaktpersoner - de har vi informert om kurstilbud. Informert byrådsavdelingen som har med barnehage å gjøre så de kan gå sine veier og informere. Så er det gjennom FM som har helseavdeling og en oppvekstavdeling , og vi har fått FM til å legge det ut på nettsidene sine og ...vi har mest kontakt med helseavdelingen hos FM, men bedt om å få en kontaktperson i oppvekstavdelingen knyttet til dette. Vi har lagt ut på nettsidene våre, så har vi noe samarbeid med ernæringsstudenter som er ute og holder foredrag på foreldremøter og de har informert om FISKESPHELL når de er ute. Det er å spre gjennom nettverk og kanaler for å spre det mest mulig ut. Når vi selv har hatt andre typer tilbud for barnehagene, årlige seminar for barnehagene har vi sendt direkte til barnehager som har vært med på disse seminarene. Det er en lang vei å gå - det er ikke alltid du tror du når fram til...når du har kommet til barnehagen og, hvem er det der som tar tak idet og ...nå kan det ha vært en pedagogisk leder i en avdeling som hadde hatt kjempelyst til å være med hvis hun hadde visst om det, men at informasjonen ikke nødvendigvis kommer helt fram, da. Det er veldig viktig å prøve mange ulike kanaler.

Dette eksempelet illustrerer mangfoldet og bredden i de kommunikasjonsstrategier som kan tas i bruk.

Fra 2009 har det vært gjennomført 5 kurs i ulike deler av Hedmark, og det var ”pause” i prosjektet høsten 2011. Da nåværende fylkeskontakt tok over ved årsskiftet 2011-12, startet hun med å skaffe oversikt over hvem som hadde vært på kurs og hvor det var størst behov. Deretter kontaktet hun barnehageansvarlige i samtlige kommuner, og mener dette har fungert godt, særlig når hun supplerte med en ringerunde til de barnehageansvarlige: ”*En ekstra telefon er lurt å ta*”. Folkehelsekoordinatorene har ikke vært mobilisert rundt Fiskesprell (men mer allment i folkehelsearbeidet, gjennom nettverk tilknyttet Frisklivssentraler)

I Buskerud har informasjonen gått via de kommunale folkehelsekoordinatorene, og det har Fiskesprell i fylket nettopp hatt en gjennomgang/evaluering av: ”*vi er kommet til at det fungerer litt dårlig, det når ikke ut dit det skal. Vi har fått noen tips om å prøve å kontakte barnehagekonsulenten i hver kommune mer direkte, og prøve å komme inn på et seminar – de har et par samlinger i året.*”

I Telemark er det enkelte kommuner hvor den kommunale folkehelsekoordinatoren angis som viktig i forhold til Fiskesprell (eks Bamble), og generelt har folkehelsekoordinatorene ansvar for å leie kurslokaler og lede inspirasjonskvelden i forkant av kurs. Generelt sier fylkeskoordinator: ”*De burde hatt en mer sentral rolle, jeg tror jeg har vært for snill for jeg drar for mye. Når jeg begynte med det er det lett for at det fortsetter.*”

I Agder ble kursene i 08-09 og 09-10 drevet av daværende fylkeskontakt (hos fylkesmannen) og hans kone (hhv. ernæringsfysiolog og sykepleier), og barnehagene

ble rekruttert direkte. Dette kursopplegget var desentralisert, med korte reiseavstander for deltakerne. Nåværende fylkeskontaktet beskriver responsen som ” god respons, men ikke så mye som [fylkeskontakten] hadde regnet med i og med at kurset var gratis, det var godt, og det var praktisk tilrettelagt”. Etter skifte av fylkeskontakt har kursene de siste to årene vært drevet av Universitetet i Agder (mat og helse-studiet), med kursene i UiA sine lokaler i Kristiansand. Om det konkrete rekrutteringsarbeidet sier fylkeskontakten:

”fra brev...så ble det jo ringt rundt til nesten hver barnehage eller hver kommune med barnehage-ansvarlig. Vi skrev jo brev som både utdanningsavdelingen og fylkeslegen skrev under på, så vi prøvde jo å legge så mye trykk som vi har anledning til på vårt nivå... Så prøvde en å bruke media til å markedsføre det, annonse i avisa, og å få media til å komme. Media kom....etter to år... ble det veldig fine artikler i avisa, men en hadde jobba veldig aktivt med å få media med på banen....med gode resultat til slutt da.”

I Agder er det også et tydelig formulert ønske om å utvide Fiskesprell mot andre grupper:

”Vi har jo jobba mot barnehagene fra 2008, og vi følte at det markedet var metta - hvorfor ikke invitere inn andre grupper? Det har vi fått anledning til, og vi har jo nå at de som jobber i boliger for psykisk utviklingshemmede og barnevernsinstitusjoner kan bli invitert til Fiskesprell-kurs. og det synes vi at her er det behov for mye mer kompetanse enn i barnehagene”.

Fylkeskontakten(e) i Agder peker også på at det de senere år har vært mye fokus på å oppnå full barnehagedekning, og kommunenes har vært på å få nok barnehager og gi alle barn et tilbud. Nå har en fått dette på plass, og først ”nå er det kanskje kommet på dagsorden dette med kvalitet i barnehagene, så kanskje først nå er barnehagene modne for å ta imot mer faglig innhold.”⁷

I Rogaland tok fylkeskontakten tidligere direkte kontakt med barnehager, men dette ble uhenksommessig når det ble et visst volum på arbeidet, og det har dreid i retning av å bruke folkehelsekoordinatorene. Her som eller i landet, er det store forskjeller i hvilke ressurser (stillingsbrøk) disse har, og fylkeskontakten opplever tidvis at ”det har vært vanskelig å få folk til å promotere det ut.”

I Hordaland sendte man første året brev til kommunene, som skulle videresende til barnehagene. Ifølge fylkeskontakten var det en ”veldig vanskelig prosess som tok veldig mye tid”. Etter det har man endret strategi:

”Etter det har vi først valgt hvilke kommuner en skal ta det barnehageåret, en kan ikke ta alle samtidig. Så har jeg funnet liste over barnehager, både kommunale og private så alle får tilbudet, funnet adresselister og så har hver enkelt barnehage fått en invitasjon i posten i brev form, der de får informasjon

⁷ Evalueringen omfatter ikke en analyse av tempoet i etableringen av full barnehagedekning i fylkene, men det skal bemerkes at dette trolig er et generelt bilde, og bidrar dermed lite til å forklare variasjon mellom fylkene når det gjelder respons på Fiskesprell.

om Fiskesprell, hvor det skal være kurs og dato og frist for påmelding. Og det har det vært veldig god respons på, da har vi fått fylt opp godt på kursene. Vi har variert litt, først har de hatt påmelding på mail, men så har vi laga elektronisk påmelding på fylkeskommunen sine sider, hvor de går inn og fyller inn barnehagens navn og kontaktperson, og hvilket kurs de skal være med på. Det har fungert veldig godt.”

I Hordaland har ikke fylkeskontakten for Fiskesprell forsøkt å legge noe ansvar for rekrutteringen til de kommunale folkehelsekoordinatorene, men angir at de generelt sett er interesserte, og flere av dem har stilt opp på kursene og holdt et kortere eller lengre innlegg om folkehelse og kommunenes rolle.

I Møre og Romsdal finner vi – i etterkant av første kursår – kanskje den mest gjennomførte strukturen for rekrutteringsarbeidet. Første året gikk invitasjon, påmelding og utsending ut fra fylkeskontakten, men fra år to ”fant vi ut at vi ikke kan jobbe på den måten”:

”Så laga jeg oss en rutine. Kursansvarlig i hver kommune skulle være folkehelsekoordinator. Hvis kommunen bestemte seg for at de ville ha et Fiskesprell-kurs skulle de ringe til meg og spørre om midler, og jeg si ja eller nei, så skulle de sette i gang. Da var det kursansvarlig som skulle ta kontakt med barnehageadministrasjonen i sin kommune, så skulle de lyse ut, sørge for påmelding, få lokaler, avtale møtetid med ernæringsfysiolog. Kursansvarlig tar ansvar for kokken , og avtaler tid med ernæringsfysiologen. Folkehelsekoordinator skulle delta på alle kurs, og for eksempel hjelpe til med å koke kaffe, [og også] gjøre innkjøp etter ei liste, sånn at alt som hadde med kurset å gjøre var et ansvar som lå på folkehelsekoordinator i den kommunen - etter ei liste vi hadde laga, for hvilke oppgaver de hadde. Blant annet sørga vi for at det ble kjøpt inn en blender til hvert kurs som ble lodda ut. Det var det folkehelsekoordinator som skulle gjøre. Så skulle de sende regningene til meg, og vi betale herfra (...) Det betydde at for meg ble det forferdelig mye mindre arbeid, og for kommunen ble det et eierforhold til kurset (...) Dette har fungert veldig bra. Jeg laga rett og slett ei arbeidsliste til koordinatorene om at dere må gjøre dette - det er litt av deres jobb.”

At denne strukturen har vært produktiv og praktiserbar i Møre og Romsdal, henger sammen med en sterk politisk forankring av folkehelsearbeidet gjennom de to foregående valgperiodene, og utvikling av en partnerskapsmodell som også innebærer at 33 av 36 kommuner pr. dato har folkehelsekoordinator i minimum 50% stilling. Fylkeskontakten viser til at fylkesordføreren var leder i det første fylkeskommunale folkehelseutvalget 2003-2007, og at man i tillegg i periodene 03-07 og 07-11 hadde en markant talsperson for folkehelse i fylkestinget, som sterkt bidro til å forankre folkehelsearbeidet: ”Det å ha politisk støtte i dette arbeidet...uten det, hadde vi ikke klart det”

I Sør-Trøndelag angir fylkeskontakten at Fiskesprell kanskje har hatt dårlig resultat eller aktivitet med tanke på rekruttering av barnehager sammenlignet med de øvrige fylkene, og viser til egen ressursituasjon og kapasitet. For rekruttering og forankring

av et prosjekt som Fiskesprell, mener han det er viktig å forankre det som en del av kostholdsbiten i folkehelsearbeidet hos rådmannen: *”I kommunen er det rådmannen som er øverste folkehelsekoordinator”*. Samtidig angir han at han har hatt direkte kontakt med folkehelsekoordinatorerne om Fiskesprell, og at det er de som skal rekruttere via sine nettverk. I forhold til barnehagene, sier han at det sikkert er behov for mer direkte oppfølging overfor barnehagene, men at det ikke er kapasitet til det.

I Nord-Trøndelag sier fylkeskontakten at de hele tiden må gjøre praktiske justeringer i gjennomføringen av Fiskesprell: *”Vi har hele tida hatt et ønske om å være med og fortsette arbeidet og prøve å finne nye veier til rekruttering, andre innfallsvinkler og sånn”*, og sammenligner også rekrutteringsstrategien med andre fylker: *”De [fylkene] som topper lista over antall barnehager i Fiskesprell, de har jo satt ut til folkehelsekoordinatorerne i kommunene. Det har ikke vi gjort og ...vi har valgt å ikke se på det som en del av folkehelsekoordinatorerne sin jobb, og vi er ikke så sikre på at de vil ha det heller her hos oss, da”*.

Rekrutteringen i Nord-Trøndelag har i hovedsak gått langs to akser, dels gjennom direkte *”kontakt med et antall barnehager i hver enkelt kommune, så har vi prøvd via postmottak, og det er egentlig det som har fungert best at den har blitt sendt til alle barnehagene i kommunen, og de har kunnet melde seg på”*.

I Nordland startet Fiskesprell i 2008 (hos fylkesmannen), og man valgte å organisere det gjennom interkommunale kontor for regional kompetanseheving (RKK), som arrangerte en del kurs både for barnehageansatte og lærere. Etter at nåværende fylkeskontakt ble ansatt i fylkeskommunene i 2008, og man utviklet avtaler med kommunene, samt fikk tilsatt kommunale folkehelsekoordinatorer, valgte man å tilby Fiskesprellkurs til barnehager i kommuner med folkehelsekoordinator: *”Det er veldig mye bedre, for da har du en lokal kontakt ...vi fikk mer trøkk i kommunene, og så blir hele kommunen skolert”*. Konkret er det den kommunale koordinatoren som rekrutterer barnehager og finner kurslokale, fylkeskontakten formidler evt. kontakt til ernæringsfysiologen med ansvar for den teoretiske del av kurset, som tar mye av den øvrige organiseringen. Ferdige matlister mailes til en butikk, og ernæringsfysiologen følger opp bl.a. ved bytte av råvarer hvis butikken ikke har matvarene. Ernæringsfysiologen distribuerer materiell fra Fiskesprell til folkehelsekoordinator eller barnehageansvarlig, mens fylkeskontakten sender ferdige invitasjoner, programmer, annet materiell.

I Troms har man styrt innsatsen mot de 15 (pr.dat) kommunene i fylket som er folkehelsekommuner⁸, samtidig som man har vært åpen for initiativ fra barnehager i andre kommuner. Når det gjelder de konkrete rekrutteringsrutinene *”har vi gjort det litt forskjellig, litt ut ifra hvilke kommuner det har vært for.”*:

⁸ Fylkeskontakten legger til at denne måten å jobbe på overfor utvalgte folkehelsekommuner *”vel...ikke er helt korrekt i dag. Vi skal nå ifølge loven serve alle kommunene i fylket”*.

”Før mi tid, så tror jeg det vanligste var å sende det via kommunen, enten via barnehage-kontoret eller tilsvarende. Etter jeg begynte sendt vi fortrinnsvis ut på epost til barnehagene, med påmelding på epost, og vi la programmet i eposten. I og med at vi opplevde rekrutteringsproblemer [i en region] begynte vi å sende brev pr post . Vi hadde en ide om at eposter, det bombarderes vi jo med alle sammen, og noe kan gå tapt. Hvis det i tillegg går vi kommunen og en barnehagestyrer får en epost som er videresendt både en og to og tre ganger så mister det litt sin nyhetsverdi eller kraft. Vi tenkte at nå prøver vi andre måter, så vi skrev gode gamle brev rett og slett. Har også fått trykt opp noen programmer i en litt mer fancy format, med farger og at det skulle bli mer personlig ...”

I Finnmark er man særlig oppmerksom på at Fiskesprell, som mye annen regionalt forankret virksomhet, må ta in over seg koblingen lange avstander – lavt folketall (og for Fiskesprell sin del, dermed også få barnehager). Dette har gjort det krevende å få gjennomført kurs med ”standard” omfang, og i 2010-11 ble det ikke kjørt Fiskesprellkurs. Fra og med dette barnehageåret tar man prosjektet opp igjen, og fylkeskommunen ser sin rolle som å informere om Fiskesprell på sine nettsider, og å reklamere for kursene, noe som gjøres gjennom de kommunale folkehelsekoordinatorene. Fylkeskontakten har foreløpig lite erfaring med hvordan dette faktisk fungerer i praksis, men angir at folkehelsekoordinatorene har uttrykt seg veldig positive til prosjektet. Det helt praktiske med lokaler og praktisk tilrettelegging er det kursholderne som tar seg av. Fylkeskontakten forholder seg ikke direkte til enkeltbarnehager.

6.1. Rekruttering: Et mønster i variasjonen?

Denne gjennomgangen viser at det er stor variasjon i hvordan fylkeskontaktene organiserer prosjektet med tanke på å rekruttere barnehager. Variasjonen henger dels sammen med hvordan (kostholdsbiten av) folkehelsearbeidet er forankret lokalt og regionalt, på både strategisk og organisatorisk nivå. Men i det enkelte fylke har man også flere års erfaring med å drifte prosjektet, man har forsøkt ulike tilnærmeringer, og har tilpasset fremgangsmåten til de erfaringer man har med målgruppen (barnehageansatte), og med strukturene rundt dem (barnehagene, kommunene, regionale aktører).

Intervjuene har også tatt opp spørsmål om geografi (kyst-innland, sentrum-periferi), men materialet tillater ikke noen entydige konklusjoner. I enkelte fylker ser fylkeskontaktene noe større interesse for Fiskesprell i kystområder med tradisjon for fiske- og sjømat, mens andre er forbauset over at barnehager i nettopp tradisjonelle fiskeriregioner i liten grad melder sin interesse. Et like brokete bilde fremtrer når intervjuene har kretset om sentrum – utkant. I noen fylker er Fiskesprell-interessen størst i de mer urbane områdene, mens andre fylker har lavere respons i byene. Betydningen av kursdeltakernes reiseavstand til kurssted er heller ikke entydig.

I intervjuene har vi bedt fylkeskontaktene reflektere over om de ser et mønster i rekrutteringsvariasjonen i eget fylke, særlig der hvor man opplever rekrutteringen som en utfordring. Dette dreier seg ikke om entydig dokumenterbare fakta, men om det inntrykk fylkeskontaktene har dannet seg etter noen år med Fiskesprell. Et tilbakevendende tema i den sammenheng er spørsmålet om lederskap i den enkelte barnehage, og barnehagestyreverens interesse og engasjement for kosthold generelt, og Fiskesprell spesielt. Noen eksempler: I et fylke har fylkeskontakten opplevd at en barnehagestyrever har tatt spørsmålet om Fiskesprelldeltakelse opp på et møte for ansatte, og da det ikke var interesse for det ble spørsmålet lagt bort:

”Det har forbausla meg litt at noen ledere mener at det er opp til hver enkelt ansatt om de er interessert i å melde seg på eller ikke. Jeg tenker at dette må barnehagens styrer/ledelse ta ansvar for.”

Flere av fylkeskontaktene opplever det også som en begrensning at ernæring er og har vært en marginal del av førskolelærerutdanningen, noe som bidrar til at ernæringsinteresse ikke blir en del av profesjonsgrunnlaget i sektoren som sådan, men i stor grad individualisert og knyttet til enkeltansattes personlige interesse og engasjement. Fiskesprell-kontakten i Oslo løfter dette opp som et viktig framtidig innsatsområde:

”førskolelærerutdanning - de har veldig lite mat og kosthold - det kan bli annerledes framover med ny rammeplan for utdanningen, men det er en viktig nasjonal satsing å komme inn i den utdanningen.”

Selv om intervjumaterialet som helhet viser at fylkeskontaktene generelle erfaring er at førskolelærerne burde hatt mer ernæringskunnskap i fagkretsen, viser flere til at mange førskolelærere har et aktivt og bevisst forhold til tematikken, og i Oslo

fremhever Fiskesprellkontakten at det har vært veldig viktig at Høgskolen i Oslo (nå HiOA) har hatt førskolelærerutdanning: ”*Da har vi fått det inn både på barnehage og matlaging*”.

Når så vidt mange fylkeskontakter viser til betydningen av motivasjon og interesse i den enkelte barnehage (dels ledelse, dels kollegium), er det vanskelig å anbefale spesifikke grep for å øke rekrutteringen.

6.2. Hvordan bedre rekrutteringen der det oppleves som et behov?

Når responsgraden hos barnehagene ofte knyttes til den enkelte barnehagens motivasjon og engasjement, opplever mange fylkeskontakter – etter å ha prøvd mange ulike kanaler for informasjonsspredning og motivasjon – at repertoaret av rekrutteringsstrategier langt på veg er uttømt. Enkelte fremhever Møre og Romsdal og Telemark som etterstrebbelsesverdige modellfylker, men det å utvikle denne type forankring av folkehelsearbeidet på strategisk og organisatorisk nivå på både fylkes- og kommunenivå er en mer generell utfordring enn hva det er rimelig å forvente at Fiskesprell som prosjekt kan være i stand til. Her skal det også nevnes at i de fylkene hvor informasjonsspredning og rekruttering via de kommunale folkehelsekoordinatorene ikke fungerer som ønsket, er det gjennomgående at dette ikke i seg selv må forstås som en kritikk av disse koordinatorene på kommunalt nivå. Mange av dem har små stillingsbrøker knyttet til denne funksjonen; de har også andre lokalt, regionalt og nasjonalt prioriterte oppgaver å håndtere; og i flere fylker har man bevisst valgt å ikke legge et rekrutteringsansvar til disse.

Noen få fylkeskontakter etterlyser en idebank i regi av Fiskesprellsekretariatet, hvor fylkeskontaktene kan rapportere om erfaringene med sine rekrutteringsstrategier, slik at disse erfaringene blir spredt fortløpende. Pr. i dag foregår noe slik erfaringsutveksling gjennom årlige samlinger for Fiskesprell-kontaktene, men ikke alle har anledning til å møte på disse hvert år, og en oppdatert oversikt over nye grep vil spre erfaringene raskere.

7. Fiskesprellkursene – hovedtrekk og tilbakemeldinger.

Som nevnt består dagskursene for barnehagepersonalet av en teoretisk del, som oftest holdt av ernæringsfysiologer, og en praktisk del på kjøkken, drevet av kokkefaglig personale. Det klareste avviket fra denne hovedmodellen finner vi i Vestfold, hvor kursholder besøker en barnehage om gangen, og involverer hele barnehagesamfunnet: ansatte, barn, og til dels også foreldre (når de kommer og henter barna). Opplegget i Vestfold er utviklet av fylkeskontakt/kursholder (som har både pedagogisk og ernæringsfaglig bakgrunn) og er knyttet til en utforskende og ”lekende” sansetilnærming til råvarer, mat og matlagning.

I samtlige fylker rapporterer fylkeskontaktene at de som har vært på kurs gir gode – til dels svært gode – tilbakemeldinger på kursopplegg, kursinnhold og kursholdere. I de aller fleste fylkene er det foretatt standardiserte evalueringer etter kurs, og i tillegg opererer fylkeskontaktene i nettverk hvor de også får mer uformelle tilbakemeldinger.

I noen fylker er selve organiseringen og kursavviklingen satt ut til aktører som i de fleste tilfeller inngår i regionale partnerskap på folkehelseområdet: I Oslo og Akershus ble det satt ut til de respektive høgskolene, som nå er fusjonert sammen til Høgskolen i Oslo og Akershus⁹. I Agder driftes kursene av Universitetet i Agder, og i Hordaland har fylkeskommunen avtale med Norsk Sjømatsenter. I Akershus og Agder er kursavviklingen sentralisert til høgskolens / universitetets lokaler, men uten at fylkeskontaktene har inntrykk av at dette skaper variasjon når det gjelder geografisk spredning.

Fylkeskontaktene rapporterer også at materiellet som Fiskesprellsekretariatet har utviklet har blitt godt mottatt, men enkelte kommenterer at det nå er på tide med fornyelse/revisjon.

Selv om fisk og sjømat står i fokus for Fiskesprell, er det generelle bildet at kursholderne ikke snakker om fisk og sjømat uten også å ta med frukt og grønnsaker. Dette henger også sammen med en ambisjon om å forankre Fiskesprell i et bredere kostholdsfelt, og knytte det nærmere til overordnede nasjonale råd og retningslinjer for kosthold.

⁹ For Fiskesprell har Oslo og Akershus av historiske grunner avtaler med ulike avdelinger av høgskolen.

8. Kursholdere

Fylkenes korps av kursholdere varierer i omfang og fagsammensetning, men hovedmodellen er at en ernæringsfysiolog har ansvar for den teoretiske delen, mens en kokk har ansvar for praktisk matlaging på kjøkken. Kursholderkorpset har langt på veg ”satt seg” i fylkene, og ingen rapporterer om spesielt stor turnover i disse funksjonene. Dette organiseres typisk som tilleggsoppdrag til kursholderens ordinære arbeid, aller at de generelt opererer på et oppdragsmarked.

I Finnmark holder kursholderne til i Øst-Finnmark (to ved Vardø videregående skole, og nå også en fra Kirkenes vgs). Dette har tidligere gitt noe større tyngde i denne delen av fylket, men nå planlegges en ukes Fiskesprell-”road trip” til Karasjok og Vest-Finnmark. Med lange avstander og lavt folke- (og barnehage-) tall, må prosjektet driftes under de forutsetningene. Nåværende fylkeskontakt kjenner ikke til omfanget av tidligere kursevalueringer.

I Troms er det kursholdere i Tromsø (2), Bardu og Lyngen, og disse dekker hele fylket. Fiskesprell har hatt rekrutteringsutfordringer på Senja og i sør-fylket/Harstad regionen, men det er ikke noe i intervjumaterialet som tyder på at mangel på ”lokale” kursholdere bidrar til dette. Det har vært evalueringer etter hvert kurs og ”det er stort sett veldig gode tilbakemeldinger”.

I Nordland er det to kursholdere på Helgeland, som server den regionen, og 3 i/ved Bodø, som holder kurs i resten av fylket. På spørsmål om avstanden til Lofoten og Vesterålen medfører at det er vanskeligere å drive Fiskesprell der, viser fylkeskontakten til brede ernæringsprosjekter i Lofoten, nasjonal ernæringspris, og ”fullt trøkk” på ernæringsarbeidet. Fylkeskontakten fremhever også mer generelt at:

”Vi er veldig bevisste på å snakke med kurslederne sånn at de har en god grunnforståelse av hva folkehelse er, hvem som er målgruppa og hvorfor vi gjør det vi gjør - dette med sosial ulikhet”

I Nord-Trøndelag har Fiskesprell forsøkt man først et initiativ overfor kokkelaugene i fylket, men dette førte ikke til noe formalisert samarbeid, og prosjektet har nå hatt ”to gode kokker” over tid, men på grunn av koordinering i forhold til deres vanlige jobber ”har vi måttet sentralisere kursene sånn at noen har lang reiseavstand”¹⁰. Nå har Fiskesprell i Nord-Trøndelag også rekruttert en kursholder på Fosen. Fylkeskontakten oppgir at en nå kanskje må vurdere en mer desentralisert modell, blant annet basert på erfaringen med et kurs som en gang ble holdt på et oppvekstsenter. Dette ene kurset innebar at man ikke kunne ha så mange samtidig, men ”kokkene opplevde det som

¹⁰ Samtidig opplever fylkeskontakten at ”de som melder seg på kursene likevel er de som har lengst vei”, så lang reisetid for kursdeltakerne synes ikke i seg selv å være en begrensning.

givende...mer engasjement, og det gir mer liv til kurset når det er noen unger ... som skal smake på det.”

I Sør-Trøndelag er det 4-5 kursholdere som er ”rekruttert via jungeltelegrafene”. De har ansvar for å skaffe lokaler og råvarer, og fylkeskontakten opplever at ”*det er en stor jobb i forhold til honoraret, men de er idealister og får det til å gå rundt.*”

I Møre og Romsdal har man to kurs-team i hhv. sør- og nordfylket, de har vært stabile og kjørt alle kursene. Fylkeskontakten har god kontakt med ernæringsfysiologene i temene, men ikke noe direkte kontakt med kokkene (utover formalia som lønn). Begge ernæringsfysiologene holdes fram som svært aktive i media på kostholdsfeltet, også i forhold til fisk og sjømat: ”*De er to driftige damer som bruker media (...) og det er nok en del av årsaken til at vi har lyktes*”

I Sogn og Fjordane er fylkeskontakten også kursholder, og kjørte i begynnelsen kursene alene, men har de siste to årene fått med seg kokker til den praktiske biten.

I Hordaland er kursgjennomføringen satt ut til Norsk Sjømatsenter, men fylkeskontakten deltar også selv som kursholder – på ernæringsbiten, og i tillegg stiller Sjømatsenteret med en prosjektleder som presenterer Fiskesprell som prosjekt, og en kokk som er ansvarlig for den praktiske biten. Når kurs holdes utenfor Bergen, reiser disse tre ut, og lokalt har vi tannpleier og eventuelt folkehelsekoordinator i kommunene - som sier litt på den teoretiske delen.

I Rogaland er det en ernæringskonsulent og en kokk som står for kursavviklingen, og fylkeskontakten poengterer at det er positivt at kursholderne har et navn i mat-/ernæringsmiljøet. Kursholderne har ansvar for økonomi og kvalitet i kursene. Fylkeskontakten opplever at drifting av kursene i Rogaland kanskje har vært dyrere enn i andre fylker

I Agderfylkene er kursavviklingen satt ut til Universitetet i Agder, og de to som har vært inne i bildet, har vært stabile over tid: ”*De har vært på de kursene Eksportrådet¹¹ har arrangert, og (...) de har jobba sentralt på Eksportrådet med det, så de er veldig godt kvalifiserte for de kjenner det fra sentralt, og så har de fagbakgrunnen og er veldig engasjerte idet, og vi har vært veldig fornøyde med det. De er gode pedagoger, og det er gode fasiliteter.*”

Telemark har vært pilot to ganger, og fylkeskontakten har vært aktivt involvert i både utviklingen av Fiskesprell-konseptet, og som kursholder selv. Det har variert hvilke andre kursholdere hun har hatt med. En av dem (nå pensjonist) var med i ernæringsgruppa i fylket og ble rekruttert via den relasjonen, og de to som har supplert/etterfulgt henne er i stor grad selvrekruttert gjennom å ha tatt kontakt med fylkeskontakten. Fylkeskontakten opplever det som krevende å finne gode erstattere når noen slutter: ”*Det er vanskelig, særlig når vi mista [tidligere kursholder] har*

¹¹ Informanten referer her til Fiskesprellsekretariatet.

prøvd å finne erstatninger... Det er ikke lett ute i distriktene eller ute i regionene når du kommer litt vekk fra Oslo”.

I Vestfold er det som nevnt en spesiell modell hvor kursholder kjører hele kurskonseptet (med variasjoner) mot en barnehage om gangen, i barnehagens lokaler. Dette trekkes av enkelte andre fylkeskontakter fram som en spennende modell. Dette betyr ikke nødvendigvis å kopiere modellen, men å hente pedagogisk inspirasjon fra den for å videreutvikle kurs og kursinnhold innenfor hovedmodellen hvor hvert kurs retter seg mot barnehageansatte i flere barnehager.

I Buskerud er det to kursholdere som dekker hele fylket, en ernæringsfysiolog og en kokk. Ernæringsfysiologien jobber med rekruttering av barnehager, og har ansvaret for den teoretiske kursdelen, mens kokken har ansvar for materiell og matvarer og gjennomføring av den praktiske kursdelen.

I Akershus og Oslo er det Høgskolen i Oslo og Akershus som har alt praktisk ansvar for gjennomføring av kurs

I Hedmark er fylkeskontakten ansvarlige for kursenes teoretiske del, mens to fra en fiskebutikk (eier og kokk) tar seg av det praktiske, men prosjektet har også kontakt med en lærer i kokkefag i Nord-Østerdal, og ei som har kjørt ”Bra mat”-kurs i Solør.

I Østfold er det et kokkefirma som har hatt den praktiske kursdelen, mens teoridelen har vært håndtert av en ernæringsfysiolog. Inneværende kursår har fylkeskontakten (også ernæringsfysiolog) selv hatt teoridelen på kursene.

Som gjennomgangen viser, er fylkeskontakten i flere fylker selv direkte involvert som kursholder, i andre administrerer fylkeskontakten et større eller mindre team av kursholdere, mens kursavviklingen er satt bort til profesjonelle kursavviklere/høgskoler i noen fylker. På tvers av denne variasjonen fremtrer et bilde av kursholdere som ”brenner for saken”. Mens det i et fåtall fylker synes å ha vært en utfordring å etablere kursholderteam, og at man som en fylkeskontakt sier ”tviholder på de vi har”, har Fiskesprellkontakten i mange fylker blitt kontaktet av ernæringsfysiologer og kokker som har snappet opp informasjon om Fiskesprell og har ønsket å koble seg på.

Et gjennomgående trekk er at fylkeskontaktene er svært fornøyd med hvordan kursholderne legger opp og gjennomfører kursene, og i de fleste fylkene er det gjennomført evalueringer etter hvert kurs som dokumenterer høy grad av tilfredshet hos kursdeltakerne. Entusiasmen hos de involverte trekkes ofte fram av fylkeskontaktene.

For et prosjekt er det utvilsomt positivt å kunne nyte godt av prosjektmedarbeidernes entusiasme. Det er imidlertid en skjør størrelse å bygge mer permanente strukturer rundt. Over et mer langvarig prosjekt vil prosjektmedarbeidere komme og gå, og litt

avhengig av rekrutteringspotensielt i det enkelte fylke er det ikke gitt at ”entusiasme-faktoren” vil vedvare.

9. Fylkeskontaktenes vurderinger av kontakten mot Fiskesprellsekretariatet

Det opplevde behovet for løpende eller jevnlig kontakt med Fiskesprellsekretariatet varierer sterkt, avhengig av fylkeskontaktens fartstid og erfaring, og av hvorvidt de opplever at det er behov for særlige avklaringer rundt forhold i eget fylke.

De som har kjørt kursopplegg jevnt og trutt og er godt kjent med Fiskesprellkonseptet, opplever lite behov for kontakt utover formalia knyttet til søknader om tilskudd, evt. ekstramidler, tilsending av materiell, og rapportering tilbake. Disse formelle rutinene beskrives i det alt vesentlige som veldig gode.

Fylkeskontaktene er også godt fornøyde med prosjektets inspirasjonsmateriell og oppskriftshefter, men flere angir samtidig at det er på tide å fornye dette materialet.

Av kritiske kommentarer er det noen som opplever at informasjon om nye muligheter, som å inkludere SFO og andre sluttbrukere i tilknytning til kurs rettet primært mot barnehagene, ikke har vært kommunisert ut til alle fylkene på en tydelig måte.

At Fiskesprell ikke bare er forankret i Fiskeri- og kystdepartementet (med Fiskesprellsekretariatet - som er lokalisert til Sjømatrådets kontorer - som operatør¹²), men også i Helsedirektoratet, og dermed en del av en generell kostholdsstrategi, fremheves av mange som et betydelig pluss. Samtidig sier fylkeskontakten i et av fylkene som har satt kursene ut på kontrakt:

”For oss som ikke er direkte involvert blir det litt forvirrende om det er Helsedirektoratet eller om det Fiskesprell som tar kontakt. Det har vært litt vanskelig å forholde seg til, for halvparten av midlene kommer fra Helsedirektoratet og halvparten fra Sjømatrådet.”

I et fylke opplever fylkeskontakten at innspill og ideer til videreutvikling av Fiskesprellkonseptet ikke får tilstrekkelig og rask nok behandling/tilbakemelding. Og i noen fylker uttrykker fylkeskontakten ønsker om at Fiskesprellsekretariatet burde ha et system for kontinuerlig å formidle tips og erfaringer fra andre fylkers rekrutteringsarbeid:

”Vi vil ikke bruke opp midlene på å finne opp kruttet på nytt – hva gjør vi for å utvikler et nytt og enda bedre kurskonsept. Det bør vi vel mer få servert på gullfat fra Fiskesprell sentralt.” Denne fylkeskontakten viser til at man på de årlige samlingene

¹² Derfor bruker fylkeskontaktene begrepene Fiskesprellsekretariatet og Sjømatrådet (evt. det gamle navnet Eksportutvalget for fisk) noe om hverandre.

får vite om andres nye grep for bl.a. å bedr rekrutteringen, men ønsker at slik info skal formidles fortløpende.

Som det fremgår av kapittelet om rekruttering av barnehager, ønsker noen at Fiskesprell sentralt utvikler og drifter en profesjonell påmeldingsportal for Fiskesprellkursene.

10. De økonomiske rammene for Fiskesprell i fylkene

Det at man i de fleste tilfeller kan få gjort mer med større ressurser er ikke et spesielt opplysende funn, og vi har formulert dette spørsmålet i retning av om tilskuddene står i et rimelig forhold til forventningen om hva som skal utføres. Svarene er at det i det alt vesentlige er samsvar, og de som har et høyt aktivitetsnivå har anledning til å søke ekstramidler. I enkelte fylker, hvor det kan være store avstander eller andre saksforhold som gjør det vanskeligere å produsere standardproduktet for standardtilskuddet, er inntrykket at man gjennom dialog med Fiskesprellsekretariatet klarer å enes om alternative opplegg.

11. Forbedringspunkter sett fra fylkeskontaktene

Vi vil her presentere en oversikt over noen ”gjengangere” blant de tema som er løftet fram i intervjumaterialet. Vi vil også knytte kommentarer til enkelte av disse for å peke på mulige løsninger, prosesser, og evt. også dilemmaer vi er blitt kjent med under evalueringens gang, og har søkt å tydeliggjøre hva som er evaluators vurderinger under hvert punkt..

Flere fylkeskontakter etterlyser systematisk kunnskap om hva som skjer i barnehagene etter kurs: ”*Vi må få dokumentert at det nytter, det er ikke nok at vi tror det nytter*”. Flere trekker fram at når grunnlaget for folkehelsearbeidet i kommuner og fylkeskommuner skal bygge på dokumentasjon av tilstand og påvirkningsfaktorer, så bør et tilsvarende dokumentasjonskrav gjelde et prosjekt som Fiskesprell når det gjelder faktisk effekt av tiltaket. Kursdeltakernes gode tilbakemeldinger på selve kursene er positive, men fylkeskontaktene vet like om hva som skjer i barnehagene i etterkant av kurs: Skjer det endringer i barnehagenes bruk av fisk og sjømat over tid? Evaluator er kjent med at Fiskesprellsekretariatet nylig har gjennomført en web-basert evaluering for å kunne sammenligne med den såkalte nullpunktsanalysen fra 2008. Når resultatene fra denne er analysert og publisert, bør den legges frem og drøftes på neste nasjonale Fiskesprellsamling for bl.a. å diskutere hvilke konklusjoner man bør trekke mhp. videre vegvalg (gitt at Fiskesprellprosjektet videreføres i en eller annen form).

Når det gjelder dokumentasjon av helsetilstand og identifisering av årsaksfaktorer som grunnlag for folkehelsearbeidet regionalt og lokalt, mener fylkeskontakten i et fylke at Fiskesprell blir litt speilvendt – at man her kommer med et ferdig utformet tiltak som ikke nødvendigvis er et adekvat svar på de mest presserende helserelevante utfordringene i en gitt kommune, og at hvis man skal tilby det er det ikke gitt at det er i barnehagene behovet er størst.

Evaluator har registrert denne vurderingen, og vil kun bemerke at kostholdssatsingen er uttrykk for nasjonal politikk. En analyse av stat-kommune-forholdet ligger utenfor denne evalueringen.

Fiskesprell i Telemark har utviklet og gjennomført en pilot for et videregående kursopplegg (Fiskesprell II) for de som allerede har gjennomført Fiskesprell I. Mange ønsker å tilby et slikt Fiskesprell II for barnehager som allerede har hatt ansatte på kurs, for å fylle på med inspirasjon og entusiasme slik at prosjektet ikke ”stivner”. Evaluator har registrert at det er ulike oppfatninger blant informantene om hvor ressursene bør kanaliseres. Noen fremholder at det er viktig å opprettholde et momentum og gi ytterligere stimulans til de mest aktive og entusiastiske barnehagene, mens andre advarer mot dette og fremholder – i lys av folkehelsearbeidets ambisjon

om å bidra til sosial utjevning – at det er ”viktigere å få alle med enn å gjøre de gode enda bedre”

Evaluators vil begrense seg til å påpeke dette dilemmaet, og det må være opp til prosjekteierne (FKD og Helsedirektoratet) å ta stilling til et slikt policyspørsmål.

Flere er fascinert av Vestfolds modell (en ”lekende” pedagogisk tilnærming som involverer hele barnehagesamfunnet i en barnehage om gangen), men ser at det er ressurskrevende.

Evaluators vil også her påpeke at slike spørsmål om ressursbruk på en barnehage om gangen vs. ansatte i en rekke barnehager (som potensielt når mange flere barn) er et policyspørsmål som prosjekteier må vurdere. Det skal anmerkes at flere av de som er inspirert av Vestfolds modell, ikke nødvendigvis ønsker å kopiere den, men å hente inspirasjon til å bruke matlaging og ernæring som pedagogisk metode. I et slikt perspektiv kan det å tillate en mer ressurskrevende modell i et (eller et fåtall) fylker fungere som et utviklingslaboratorium for nye tilnærminger.

Fiskesprell handler om mer enn fisk, og må forankres sterkere mot Helsedirektoratets ”Bra mat i barnehagen” – opplegg, og i det mer generelle kostholds- og folkehelsearbeidet. Dette har to aspekter: Helt konkret og praktisk så understreker fylkeskontakter/kursholdere at når de presenterer Fiskesprell på kurs, så snakker de aldri bare om fisk og sjømat, men også frukt og grønnsaker (særlig grønnsaker), og kobler dermed Fiskesprell til mer allmenne kostholdsråd.

I to fylker blir det vist til at promotering av fisk og sjømat også understøtter en næringsinteresse, og at Fiskesprellsekretariatets lokalisering i Sjømatrådet (tidl. Eksportutvalget for fisk) skaper et sterkere behov for å synliggjøre forankringen i nasjonale kostholdsråd. Det skal nevnes at det i disse to fylkene pekes på dette, men at det, som den ene sier ”ikke er noe problem for meg”.

Evaluators har ikke grunnlag for å si hvorfor dette tematiseres i to fylker, og ikke i andre. I enkelte fylker bruker man koblingen mot fiskerinæringen og Norges posisjon som kyst- og fiskerinasjon til å koble Fiskesprell mot historie og kultur, og slik bruke fisk og sjømat som pedagogisk inngang til andre tema. Når Helsedirektoratet også er prosjekteier skulle de formelle forankringene til folkehelsearbeidet være tilstede, men prosjekteierne bør vurdere om, og evt. hvordan denne koblingen ytterligere kan styrkes og synliggjøres.

I tråd med det som er nevnt i avsnittet over om koblingen mot historie og kultur, er det flere som foreslår å knytte Fiskesprell til aktivitet løftet fram i rammeplanen og fagområdene der – ”Fiskesprell og språk, koble mat mot språk, tall, kultur”. Dette må også ses i lys av at noen opplever at manglende respons fra barnehager ofte kan være et resultat av at barnehagene fokuserer på andre nasjonale prioriteringer, som for eksempel språk. Ved å koble Fiskesprelltematikk til rammeplanen vil man kunne redusere konkurransen mellom ulike tema. I et fylke løftes også det å styrke fokuset på

mat og ernæring i utviklingen av rammeplan for førskolelærerutdanning fram i denne konteksten.

Det har ikke ligget i evaluators mandat å vurdere rammeplan for barnehager eller for førskolelærerutdanningen, så dette kommenteres ikke ytterligere.

Konkurranser og aktiviteter a la skolens Fiskesprellfilm nevnes av enkelte som en type tiltak/aktiviteter som også kan kobles til Fiskesprell i barnehagene for å skape ytterligere blest om prosjektet.

Evaluator tolker denne type innspill som uttrykk for ønsker om å bidra til større oppmerksomhet om prosjektet, ikke minst i lokale og regionale media. Og vi har sett at enkelte fylkeskontakter rapporterer om kursholdere som er svært aktive i media. Dette er utvilsomt et pluss i de regioner det gjelder, men det må vurderes nøye hvilke signaler prosjekteier og –sekretariat skal sende om forventninger og ønsker om denne type aktivitet i tillegg til selve kursavviklingen: Det er ikke gitt at alle gode kursholdere er like komfortable i media, og sekretariat/fylkeskontakter må nøye vurdere om og hvordan forventninger til mediahåndtering bør ivaretas, evt. suppleres med tilbud om kurs i mediahåndtering, hvis dette vurderes som ønskelig.

Flere fylkeskontakter, særlig de som opplever at rekruttering er vanskelig (i enkelte regioner), etterlyser strukturer og rutiner for fortløpende erfaringsutveksling mellom fylkeskontaktene (oftere enn de årlige samlingene). Et konkret forslag er at Fiskesprellsekretariatet oppretter en nettbasert idébank, hvor fylkeskontaktene kan melde inn sine forsøk og erfaringer med nye/alternative rekrutteringsstrategier.

Evaluator har ikke studert informasjonsstrømmen til/fra sekretariatet (saker på nettsidene, nyhetsbrev, osv.)¹³, og vet ikke hvor mye av denne type informasjon som evt. er formidlet til sekretariat og videre ut til alle fylkeskontakter. Gitt viktigheten av rekrutteringsarbeidet, vil evaluator anbefale at prosjekteier-/sekretariat vurderer hvordan slik informasjon best kan samles og videreformidles.

¹³ Og heller ikke i hvilken grad slik informasjon blir lest av fylkeskontaktene, eller om noe forsvinner/overses i strømmen av elektronisk kommunikasjon.

12. Hvor lenge et prosjekt?

På struktursiden har ambisjonene med Fiskesprell vært å forankre prosjektet i kostholdsdelene av folkehelsearbeidet regionalt, og fra starten i hovedsak knyttet opp mot Partnerskap for folkehelse regionalt. Dette indikerer at mens Fiskesprell er et avgrenset prosjekt (i tid og fokus), så er det også en klar strukturell ambisjon, som evaluatoren tolker i retning av at denne type arbeid over tid skal finne sin plass gjennom en forankring i det løpende folkehelsearbeidet. At nye tematiske politikkområder ofte lanseres som prosjekter eller forsøksprogrammer, er velkjent i policy-litteraturen. Enkelte fylkeskontakter opplever at Fiskesprell her står i et uavklart spenningsfelt: *”Jeg har vært overraska over at det var så stort fokus på livsstilsendring, trodde det var mer planorientert”*.

Det å få Fiskesprell politisk forankret, få det inn i planverk og strukturer regionalt og lokalt, har fungert godt i mange fylker. Nettopp dette å få gjort noe til en rutinemessig og naturlig del av den offentlige virksomhet ble trukket klart fram av Knut Dahl Jacobsen i hans formulering av politikkbegrepet:

”Politikk kan oppfattes som en virksomhet som går ut på å formulere problemstillinger, forsøke å få problemstillingene akseptert som bindende og eventuelt få organisert kontinuerlig problemløsende virksomhet rundt dem.”
(Dahl Jacobsen 1964:45)

Det springende punkt her er *”kontinuerlig...virksomhet”*. Vi tolker forankringsambisjonene i Fiskesprell slik at prosjektet – som er nettopp det, et avgrenset prosjekt – peker i retning av at det er et element i en mer langsiktige utviklingen av det nasjonale ernæringspolitikfeltet.

Men i intervju materialet finner vi også de som fremhever at et temaområde lett kan ”drukne” i strukturene, og at nettopp det at det er et konkret, identifiserbart tiltak i prosjektform gjør det lett å håndtere, lette å identifisere og ”lett å selge”, for som en av dem formulerer det: *”Tror Fiskesprell fungerer godt for folkehelsekoordinatorene for det er veldig konkret – det er veldig greit å ha noe ferdig opplegg å gå ut med i kommunene.”*

Evaluatoren konstaterer at Fiskesprell er et prosjekt, og kan som sådan ikke innfri en mer langsiktig ambisjon om rutinisering/permanentisering, selv om understrekningen av å forankre prosjektet i de mer allmenne strukturene for folkehelsearbeidet kan peke i den retning. Prosjekterfaringene kan imidlertid legge grunnlag for en mulig rutinisering i etterkant av prosjektet. Hvis dette over tid oppleves som uklart av fylkeskontaktene, bør prosjekteier vurdere å utrede hva man ønsker skal skje etter prosjektslutt, og kommunisere dette utover i prosjektet.

13. Oppsummering

Etter pilot-året 2007-08 har Fiskesprell vært gjennomført 4 barnehageår, og oversikt over antall ansatte og antall barnehager er presentert i kap. 1.6. Rapporteringen for barnehageåret 2011-12 er pr. dato ikke fullført, men Fiskesprellsekretariatet (pers.medd.) anslår at nivået ligger rundt samme størrelsesorden som de to siste år. Gitt at dette blir resultatet, vil Fiskesprell sommeren 2012 ha nådd ut til rundt 2600 barnehager. Mitt i prosjektperioden (des. 2010) var totalt antall barnehager ifølge SSB rundt 6600. Hvis det var snakk om 2600 unike barnehager, ville dette si at nær 40% av barnehagene har vært involvert i Fiskesprell. Fylkeskontaktene rapporterer at enkelte barnehager har vært på kurs flere ganger, så det korrekte tallet barnehager er noe lavere enn 2600, men det finnes pr. dato ingen samlet oversikt over ”gjengangere”, så det eksakte omfanget av dette er ikke kjent.

Det at enkelte barnehager har sendt folk til flere kurs behøver imidlertid ikke å bety at dette har gått ”på bekostning av” andre. Større barnehager har ofte flere avdelinger hvor maten lages avdelingsvis, og det å sende ansatte fra andre avdelinger bidrar til at flere barn i samme barnehage nås gjennom å sende andre personer til nye kurs. Turnover kan også motivere barnehager til å sende nye folk på Fiskesprellkurs for å vedlikeholde kompetansen når ansatte som har vært på kurs tidligere slutter.

Det å nå mange (helst alle) er – i lys av ambisjonene om utjevning av sosiale ulikheter i helse – en sentral ambisjon bak kostholdsarbeidet nasjonalt. Rundt 9 av 10 norske barn i aldersgruppen 1-5 år går nå i barnehage, så potensialet for å nå bredt (om enn ikke alle) gjennom et prosjekt mot barnehagene er absolutt til stede. Intervjumaterialet viser at det fremdeles er et rekrutteringspotensiale, men det er variasjon mellom fylkene (og områder/regioner i fylkene).

Vi avsluttet kap. 6.1. med at intervjuenes fremheving av hvor viktig interesse og motivasjon for mat/ernæring i den enkelte barnhage synes å være for Fiskesprell-deltakelse, gjør det vanskelig å anbefale spesifikke grep for å øke rekrutteringen. Fiskesprellprosjektet har i seg selv ingen lett tilgjengelige og klart definerte ”håndtak” man kan bruke for å påvirke utgangsmotivasjonen. Forslaget om en idébank med fortløpende kommunikasjon om fylkeskontaktens erfaringer med nye grep i rekrutteringsarbeidet, kan her være et aktuelt alternativ.